

KĀRLIM OTTO LAPIŅAM – 115

Kārlis Lapiņš dzimis 1909. gada 14. jūlijā Vestienas pagasta "Viļumēnos" lauksaimnieku ģimenē. Pēc Vestienas pamatskolas mācījies Bulduru Dārzkopības vidusskolā, kuru absolvējis 1927. gadā, pēc tam uzsākot profesionāla dārzkopja darbu. No 1936. līdz 1938. gadam strādājis par dārzkopības instruktoru LR Lauksaimniecības kamerā. Izglītību papildināja arī Tautas augstskolā un vakara ģimnāzijā. Studijas Kārlis Lapiņš uzsāka 1937. gadā LU Lauksaimniecības fakultātē, kuras pabeidza 1941. gadā pārdēvētajā Jelgavas Lauksaimniecības akadēmijā. Jau studiju laikā 1939. gadā viņš sāka strādāt pie Jāņa Sudraba, tā laika ievērojamākā augļkopības zinātnieka Latvijā, Jelgavas LA par subasistentu, bet pēc tam – par asistentu Dārzkopības katedrā (līdz 1944. gadam). Šai laikā Kārlis Lapiņš pētījis ābeļu šķirņu un bumbieru potcelmu salizturību Latvijā – pēc nesenajiem postījumiem, ko bargais sals nodarīja Latvijas augļu dārzos. Diemžēl viņa diplomdarbs un pētījumu pieraksti no šī perioda gāja bojā kara laikā, Jelgavai nodegot.

1945. gadā kopā ar ģimeni – sievu Ellu un 10 mēnešus veco meitu Rutu (guldītu vanniņā) – zirgu pajūgā devās bēgļu gaitās uz Kurzemi, vēlāk cenšoties emigrēt uz Zviedriju. Tas gan neizdevās, tāpēc 1945. gadā emigrēja uz Vāciju. Veiksmīgi izvairījies no iesaistīšanās kara vai darba klausībā un vēlāk – nokļūšanas komunistu kontrolētajā teritorijā. Strādājis par lektoru Baltijas Universitātē Pinneburgā un Hamburgā. Lekcijas vadītas vācu valodā, jo to pārvaldīja visu Baltijas valstu studenti. 1949. gadā pārcēlies uz Kanādu, kur sākotnēji strādājis par laukstrādnieku augļu dārzos Britu Kolumbijā. 1950. gadā ieguvis darbu Kanādas Valsts dārzkopības izmēģinājumu saimniecībā Sammerlendā, no 1955. gada tieši augļu koku selekcijā, un tur strādājis līdz 1974. gadam. Latvijā iegūtās izglītības dokumenti nebija saglabājušies, tāpēc izglītība bija jāsaņem no jauna – rezultātā Britu Kolumbijas Universitātē Vankuverā 1954. gadā viņš ieguva maģistra grādu. 1968. gadā Rutgers universitātē (New Jersey, USA) viņš aizstāvēja agronomijas zinātņu doktora grādu par inducētās mutāģenēzes–gamma starojuma ietekmi uz ābeļu un aprikožu pumpuriem.

Kanādā Kārlis Lapiņš pētījis arī pundura un puspundura auguma iedzimtību ābelēm, inducēto mutāģenēzi ābelēm un ķiršiem, selekcionējis dažādu ābeļu, bumbieru, aprikožu un ķiršu šķirnes. Īpaši pieminams darbs pie kolonnveida ābeles un pašauglīgu saldo ķiršu šķirņu selekcijas, sniedzot nozīmīgu ieguldījumu Kanādas un visas pasaules augļkopībā. 1968. gadā reģistrētā saldo ķiršu šķirne 'Stella' (saldo ķirša 'Lambert' un mazvērtīga pašauglīga skābā ķirša krustojums) bija pirmā komerciāli nozīmīgā saldo ķiršu šķirne pasaulē, kas vēlāk plaši izmantota kā pašauglības donors saldo ķiršu selekcijas programmās. Kārlis Lapiņš bijis autors 40 zinātniskajiem darbiem angļu valodā, publicējis populārzinātniskus rakstus latviešu valodā, kā arī darbojies kā pastāvīgs līdzstrādnieks agronomijas žurnālā "Zeme un Tauta".

Kārlis Lapiņš jau kopš 1970. gadiem atbalstījis dārzkopības zinātņi Latvijā, sūtot tolaik citādi nepieejamus materiālus, sēklas un ziedputekšņus Latvijas agronomiem un zinātniekiem. Darbojies ārvalstu Latvijas Agronomu biedrības valdē, kas atbalstīja Latvijas studentus un mācītbspēkus. Personīgi vadījis ziedojumu projektus Latvijas studentu stipendiju piešķiršanai, bijis aktīvs latviešu trimdas kultūras dzīvē. 1989. gadā Latvijas Lauksaimniecības akadēmija viņam piešķīra Goda doktora grādu. Kārlis Lapiņš miris 2004. gadā. Viņa un sievas Ellas pelni apglabāti Vestienas kapsētā.

Izmantotā literatūra

1. Haringtona B. (2019) Visā pasaulē Kārļa Lapiņa ķirši. Referāts akadēmiskās vienības "Atāls" 60. gada svētkos Adelaidē. *Laikraksts Latvietis* Nr. 551, 2019. g. 28. jūlijā. [Tiešsaiste] [skatīts 2024. g. 6. jūn.]. Pieejams: <https://www.laikraksts.com/raksti/8931>.
2. Kārlis Otto Lapiņš. **No: Novadnieku datubāze.** Madonas novada bibliotēka. [Tiešsaiste] [skatīts 2024. g. 6. jūn.]. Pieejams: <https://biblioteka.madona.lv/lv/novadnieku-datubaze?id=167&leter=L>.
3. Lapiņš D. (1999) Lapiņš Kārlis. **No: Lauksaimniecības augstākā izglītība Latvijā 1862.–1999. Enciklopēdija.** Latvijas Lauksaimniecības universitāte, Jelgava, 206. lpp.

Sagatavoja asoc. profesors Kaspars Kampuss